

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie komunikatu Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów „Europejska strategia na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia w turystyce przybrzeżnej i morskiej”

COM(2014) 86 final

(2014/C 451/10)

Sprawozdawca: **Paulo BARROS VALE**

Dnia 7 marca 2014 r. Komisja, działając na podstawie art. 304 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, postanowiła zasięgnąć opinii Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie

komunikatu Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów „Europejska strategia na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia w turystyce przybrzeżnej i morskiej”

COM(2014) 86 final.

Sekcja Jednolitego Rynku, Produkcji i Konsumpcji, której powierzono przygotowanie prac Komitetu w tej sprawie, przyjęła swoją opinię 23 czerwca 2014 r.

Na 500. sesji plenarnej w dniach 9–10 lipca 2014 r. (posiedzenie z 9 lipca) Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny 189 głosami – 6 osób wstrzymało się od głosu – przyjął następującą opinię:

1. Wnioski i zalecenia

1.1 EKES z zadowoleniem przyjmuje obecny komunikat, podobnie jak wcześniejsze komunikaty z 2010 i 2012 r., gdyż uważa za istotne inicjatywy mogące przyczynić się do rozwoju turystyki przybrzeżnej i morskiej.

1.2 Komitet, świadom ograniczeń nałożonych w Traktacie o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, popiera przedstawione w komunikacie działania, a jednocześnie przedstawia zalecenia i zwraca uwagę na pewne punkty, pragnąc wnieść wkład w inteligentny, zrównoważony wzrost sprzyjający włączeniu społecznemu w sektorze turystyki przybrzeżnej i morskiej, postulowany w strategii „Europa 2020”.

1.3 Europa powinna docenić swoje zasoby naturalne oraz promować doskonałe miejsca, gdzie przyroda i planowanie przestrzenne obszarów przybrzeżnych i morskich znajdują się w równowadze. Ponieważ strefa przybrzeżna ma strategiczne znaczenie dla środowiska, gospodarki i społeczeństwa, problemy, przed którymi stoi, powinny być przedmiotem zintegrowanej polityki zrównoważonego rozwoju, w ramach której szczególne znaczenie przypadnie planowaniu przestrzennemu, równowadze między wykorzystaniem energii ze źródeł odnawialnych a pozostałą działalnością w strefie przybrzeżnej i przestrzeganiu zasad urbanistyki. Nie można umniejszać znaczenia zmiany klimatu, która daje się odczuć na obszarach przybrzeżnych i wywiera na nie wpływ bądź wręcz je niszczy, powodując cofanie się linii brzegowej, gdyż wymaga ona głębokiej i poważnej adaptacji.

1.4 Jak już podkreślano, EKES przypomina o pomysłe stworzenia europejskiej agencji turystyki, w której mogłyby uczestniczyć wszystkie zainteresowane strony, jak np. konfederacje turystyki, regiony turystyczne, organy zajmujące się tym zagadnieniem i organizacje związkowe z tego sektora. Utworzenie tej organizacji może być narzędziem promocji Europy w świecie.

1.5 Można by rozważyć stworzenie prawdziwie wspólnej polityki turystycznej, która zachowałaby przestrzeń wolności w wymiarze krajowym, a jednocześnie ujmowałaby ten sektor globalnie, tworząc synergie i koordynując polityki każdego państwa członkowskiego. Co roku tu i ówdzie pojawiają się pomysły, które szybko znikają, ze względu na brak skoordynowanej pracy i określenia wspólnej strategii turystycznej, która umożliwiłaby promowanie, jako europejskiej marki, tradycyjnych i nietradycyjnych kierunków turystycznych, dziedzictwa historycznego oraz gastronomii, a jednocześnie mogłaby zaradzić ewentualnej negatywnej kampanii informacyjnej, która pojawia się od czasu do czasu.

1.6 Turystyka masowa, rozpowszechniona w dużej mierze dzięki rozwojowi tanich linii lotniczych, powinna być wykorzystywana i przyczynić się do tworzenia lub promowania sieci transportowych z obszarów obsługiwanych przez porty lotnicze do bardziej oddalonych obszarów, co pozwoli zapewnić ciągłość terytorialną dzięki uwzględnieniu odległych miejsc w trasach turystycznych, uczyni je atrakcyjniejszymi i umożliwi pogodzenie podczas tej samej podróży turystyki miejskiej z nadmorską. Możliwość uzyskania w tym samym miejscu informacji o istniejących połączeniach ma istotne znaczenie dla zachęcania do mobilności. EKES podkreśla pilną konieczność przeglądu prawodawstwa dotyczącego przyznawania wiz, co ułatwiłoby mobilność turystów spoza Europy, zwłaszcza z Chin i innych rynków wschodzących.

1.7 Szczególną uwagę należy poświęcić obszarom oddalonym, zwłaszcza na północy Europy, które posiadają doskonałe warunki środowiskowe. Trzeba ułatwiać transport oraz zapewniać wyposażenie, komunikację, połączenia wi-fi, przyciągając turystów i zachęcając miejscową ludność do pozostania w tych regionach.

1.8 W trybie pilnym trzeba zająć się rzetelnym zarządzaniem portami turystycznymi, gdyż ze względu na brak informacji o istniejących przystaniach jachtowych oraz o połączeniach między portami utrudniony jest dostęp do nich dla jachtów i łodzi odbywających rejsy wycieczkowe. Niesprawne zarządzanie portami stanowi przeszkodę dla rozwoju turystyki oraz przepływu osób i towarów. Komisja mogłaby więc spojrzeć na ten problem z perspektywy polityki dotyczącej utworzenia jednolitego rynku oraz swobodnego przepływu i zająć się wyeliminowaniem istniejących niedociągnięć.

1.9 Ekspansywny rozwój turystyki rejsów wycieczkowych prowadzi do powstania nowej rzeczywistości, której skutki nie zostały jeszcze dostatecznie zbadane. Choć wzrost ruchu turystycznego w określonych portach jest ważny dla rozwoju stref przybrzeżnych, istotna jest minimalizacja ewentualnego negatywnego wpływu, jaki nasilenie tego ruchu może mieć na odwiedzane obszary. Należy się odpowiednio przygotować, by odpowiedzieć na ryzyko zanieczyszczenia wody i powietrza przez paliwa wykorzystywane przez duże statki odbywające rejsy wycieczkowe, oraz na zagrożenia dla środowiska wynikające z pobytu tysięcy osób w miejscach turystycznych. Trzeba też podjąć wysiłki, by z lokalnymi biurami informacji turystycznej koordynować informacje o tym, kiedy statki te zawiną do danego portu, by uniknąć jednoczesnego napływu turystów odbywających rejsy i osób zainteresowanych turystyką lokalną w trosce o to, by mogły one zorganizować swe pobyty w innej porze dnia.

1.10 Zaproponowane działania dotyczące rozpoznania potrzeb szkoleniowych oraz stworzenie w ramach EURES komórki „niebieskiego wzrostu” są ważne, lecz istotne są również działania Komisji z zakresu rozpowszechniania informacji i uświadamiania państw członkowskich, tak aby uwzględniły one dostępne wyniki w polityce kształcenia. Działania szkoleniowe, które należałoby wspierać, skierowane nie tylko do pracowników firm i instytucji związanych z turystyką, lecz także do pracodawców tego sektora, powinny obejmować poza tematami, które dotyczą podniesienia jakości usług turystycznych, także te, które promują Europę jako kierunek turystyczny. Trzeba podkreślić, że już na etapie nauczania obowiązkowego trzeba uświadamiać znaczenie turystyki, europejskiego dziedzictwa i środowiska, by kształcić w tej dziedzinie już od wczesnego dzieciństwa.

1.11 Jeśli chodzi o problematykę turystyki rejsowej, Europa powinna z uwagą przyglądać się politykom zatrudnienia przyjętym przez firmy organizujące rejsy wycieczkowe. Młody pracownik w Europie może i powinien być objęty ochroną w sektorze silnie się rozwijającym i o dużym potencjale zatrudnienia.

1.12 EKES przypomina o znaczeniu niektórych elementów, które są w stanie odpowiedzieć na problemy sektora turystyki, a zwłaszcza turystyki przybrzeżnej i morskiej:

- promowanie europejskiej platformy dysponującej zintegrowanymi informacjami na temat połączeń drogowych, kolejowych, morskich i lotniczych – trudności w mobilności dotyczące przepływów turystycznych pozostawiają na marginesie rozwoju regiony oddalone o dużym potencjale turystycznym, szczególnie na północy Europy, ze względu na brak informacji dotyczących dostępnych środków transportu, trudności z koordynacją transportu lub wręcz jego brak;
- wspieranie turystyki przyrodniczej i zrównoważonej, turystyki społecznej, morskiej, kulturowej i sportowej, podróży służbowych, turystyki służącej poprawie samopoczucia lub terapeutycznej, turystyki historycznej, kulturowej, religijnej bądź gastronomicznej;
- zachęty dla turystyki seniorów oraz osób niepełnosprawnych, o ograniczonej sprawności ruchowej lub o specjalnych potrzebach;
- uznanie dziedzictwa kulturowego Europy i jego unikalnego charakteru, który nas wyróżnia spośród wielu regionów, ochrona dziedzictwa i jego promowanie jako doskonałego kierunku turystycznego;
- położenie nacisku na promowanie bezpieczeństwa, które Europa może zaoferować odwiedzającym, jeśli chodzi o przemieszczanie się i pobyt, jakość wody i bezpieczeństwo żywnościowe, usługi medyczo-farmaceutyczne i szpitalne, bezpieczeństwo osobiste oraz szacunek dla obywateli i ich praw podstawowych.

1.13 EKES wnosi o przeprowadzenie badania nad preferencjami turystów, którzy odwiedzają lub mają zamiar odwiedzić Europę, wykazujące, co im się podobało i co im się nie podobało, co skłoniłoby ich do powrotu do Europy lub co by temu przeszkodziło, a także powody wyboru kierunków pozaeuropejskich. Badanie to, które powinno być rozpowszechniane przez różne firmy turystyczne, porty i przystanie, stowarzyszenia i organy odpowiedzialne za turystykę, rządy i władze europejskie, umożliwiłoby poznanie zachowań i profilu turystów, by ułatwić podejmowanie decyzji i określić wspólne strategie rozwoju tego sektora.

1.14 EKES wnosi, by w kontekście debaty nad turystyką i planowanych działań powiązać turystykę przybrzeżną i morską z turystyką rzeczną, wykorzystując warunki oferowane przez rzeki i obszary przyujściowe w celu uzupełnienia aktywności podejmowanej na obszarach przybrzeżnych. Zbadanie rzek stanowi okazję do nadania dynamiki nowym produktom, np. związanym z gastronomią, agroturystyką czy ekoturystyką, gdyż obszary przyujściowe mają znaczne walory przyrodnicze i edukacyjne i mogą stanowić miejsca obserwacji ptaków czy miejscowej różnorodności biologicznej.

2. Wstęp

2.1 Obecny komunikat stanowi kontynuację dwóch komunikatów: z 2010 r. ⁽¹⁾, w którym ogłoszono strategię na rzecz zrównoważonej turystyki przybrzeżnej i morskiej, oraz z 2012 r. w sprawie: „Niebieski wzrost: szanse dla zrównoważonego wzrostu w sektorach morskich” ⁽²⁾, i dotyczy jednego z pięciu sektorów niebieskiej gospodarki wskazanych jako priorytetowe obszary działań, a mianowicie sektora turystyki przybrzeżnej i morskiej.

2.2 Sektor ten został już uznany za ważną część łańcucha wartości, zdolną do wygenerowania trwałego wzrostu i zatrudnienia. Turystyka przybrzeżna i morska stanowi największą działalność morską w Europie; zatrudnienie znajduje w niej prawie 3,2 mln osób, z których prawie połowa to młodzi ludzie. Sektor ten wytwarza 183 mld euro wartości dodanej brutto, a w większości składa się z mikroprzedsiębiorstw bądź MŚP. Funkcjonuje w nim więcej niż 1/3 wszystkich przedsiębiorstw europejskich związanych z turystyką.

2.3 W komunikacie zidentyfikowano stojące przed sektorem wyzwania: stymulowanie działalności i konkurencyjności; poprawa wiedzy i zajęcie się problemem wahań popytu i rozdrobnienia w sektorze; promowanie umiejętności i innowacji; wzmocnienie zrównoważonego charakteru sektora, przy jednoczesnym zwróceniu uwagi na wpływ na środowisko, propagowanie innowacyjnej, zrównoważonej oferty wysokiej jakości oraz dostrzeganie korzyści w specyfice geograficznej, zwłaszcza w położeniu wyspiarskim czy peryferyjnym.

2.4 Poruszono także kwestie związane ze stosowaniem funduszy wspólnotowych i integracją polityk UE mających wpływ na turystykę przybrzeżną i morską.

3. Uwagi ogólne

3.1 Niebieski wzrost, łączący sektory tradycyjne oraz rozwijające się i nowo powstające, stanowi złożone i ambitne zagadnienie, które wymaga zintegrowanego podejścia. Badając strefy przybrzeżne, należy mieć na uwadze interesy różnych sektorów, nie zapominając przy tym o ochronie środowiska i zwracając szczególną uwagę na planowanie przestrzenne obszarów lądowych i morskich, które określają ofertę turystyczną. Komitet zwraca uwagę na wymiar międzysektorowy, który trzeba uwzględnić podejmując tę problematykę, gdyż bez troski o ochronę danego obszaru i bez ochrony środowiska nie jest możliwy rozwój turystyki przybrzeżnej ani jakiegokolwiek turystyki. Znaczenie wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych jest oczywiste i wymaga intensywnej promocji. Należy jednak zwrócić szczególną uwagę na rozmieszczenie instalacji, aby nie uniemożliwić rozwoju działalności morsko-turystycznej. Powinno się unikać lokalizowania energetyki jądrowej w obszarach atrakcyjnych turystycznie.

Równowagę stref przybrzeżnych należy postrzegać w sposób dynamiczny, gdyż zjawiska meteorologiczne i działalność ludzka powodują nieustanne zmiany. Zasoby naturalne stanowią podstawę gospodarek i należy je traktować, wraz z innowacjami, jako filary inteligentnego wzrostu sprzyjającego włączeniu społecznemu.

3.2 Główne problemy sektora turystyki utrzymują się od lat: przewyciężenie sezonowości, niepewność zatrudnienia i praca wymagająca niskich kwalifikacji (zwłaszcza wśród młodych ludzi), brak nowych innowacyjnych produktów, trudności w dostępie do finansowania, zwłaszcza mikroprzedsiębiorstw i MŚP. Dlatego też fundamentalne znaczenie ma ustanowienie europejskich ram polityki rozwoju sektora turystyki, prawdziwej europejskiej polityki turystycznej, która sterowałaby wspólnymi strategiami rozwoju, a jednocześnie zapewniała poszanowanie swobody państw członkowskich w opracowywaniu własnej polityki na szczeblu krajowym.

⁽¹⁾ COM(2010) 352 final – opinia EKES-u: Dz.U. C 376 z 22.12.2011, s. 44.

⁽²⁾ COM(2012) 494 final – opinia EKES-u: Dz.U. C 161 z 6.6.2013, s. 87.

3.3 Zwalczanie sezonowości w turystyce przybrzeżnej i morskiej musi odbywać się poprzez oferowanie nowych produktów, które przyciągną nowych konsumentów, zwłaszcza poza sezonem. Opracowanie nowych produktów na cele turystyki seniorów lub konsumentów z grup najmniej uprzywilejowanych, zbadanie potencjału turystyki wodnej, zarówno żeglugi rekreacyjnej (jak żeglarstwo i motorowodniactwo), sportów morskich (jachtów żaglowych, windsurfingu, kitesurfingu, surfing, bodyboardingu, wioślarstwa, kajakarstwa, nart wodnych, sportu motorowodnego, wędkarstwa sportowego, podwodnego polowania czy nurkowania, w tym nurkowania w celu eksploracji podwodnych wraków statków), jak i wycieczek statkami pasażerskimi i rejsów wycieczkowych, rozwój turystyki związanej z kuracjami morskimi czy uprawianiem golfa i turystyki przyrodniczej, mogą być rozwiązaniem, które przyczyni się do podniesienia wskaźników wykorzystania miejsc wypoczynkowych poza sezonem. Mogłoby to się przyczynić do trwałego osiedlenia się ludności w regionach zależnych od turystyki. Wspieranie rozwoju, szczególnie na obszarach oddalonych, nowych gałęzi przemysłu ukierunkowanych na turystykę i wykorzystujących produkty pochodzące ze stref morskich, a także powszechny dostęp do sieci szerokopasmowych mogą również przyczynić się do przeciwdziałania sezonowości i przyciągnąć młodych ludzi do tych regionów.

3.4 Niektóre mniej tradycyjne aktywności związane ze środowiskiem wodnym są już praktykowane na dużą skalę w klubach sportowych i można by skorzystać ze zgromadzonej wiedzy. Wsparcie turystyki morskiej powinno stać się rzeczywistością i zostać objęte przepisami. Należy zbudować nową bądź zmodernizować dotychczasową infrastrukturę, otwierając się na tego właśnie rodzaju ofertę, która przyciąga nietradycyjnych turystów.

Turystyka przybrzeżna i morska wiąże się w różnych miejscach z turystyką rzeczną. Nie należy tego ignorować, lecz opracować wspólne strategie rozwoju. Żegluga rekreacyjna to aktywność, którą ożywić należy poprzez nowe produkty wykorzystujące potencjał zarówno morza, jak i rzek.

3.5 Turystyki nie należy postrzegać w odizolowaniu, lecz traktować jako sektor, na który wpływ mają różne polityki unijne, szczególnie polityka transportowa, zatrudnienia, kształcenia, ochrony środowiska, innowacji, bezpieczeństwa, ochrony konsumentów itp. Problemy te należy rozwiązywać w sposób zintegrowany, gdyż działania w ramach poszczególnych polityk wpływają bezpośrednio na wyniki osiągnięte w tym sektorze.

3.6 Komisja nie posiada wprawdzie uprawnień do podejmowania bezpośrednich działań w dziedzinie turystyki, lecz może złagodzić niektóre wskazane problemy dzięki działaniom w ramach swoich kompetencji związanych z rozwojem rynku wewnętrznego, zwłaszcza swobodnym przepływem osób i towarów oraz celami dotyczącymi tworzenia jednolitego rynku, podejmując problemy wykraczające poza sektor turystyki i dotyczące innych obszarów, w których działania są nie tylko możliwe, ale i pożądane.

4. Uwagi szczególne

4.1 Informacje na temat sektora turystyki są rozproszone, co utrudnia prowadzenie badań i analiz czy to ze względu na brak danych, czy też brak konkretnych wskaźników umożliwiających ich porównanie. EKES z zadowoleniem przyjmuje zamiar zmniejszenia luk, jednak zwraca uwagę, że od czasu opublikowania w 2010 r. komunikatu, w którym wskazano na te niedociągnięcia, poczyniono zaledwie niewielkie postępy.

4.2 Wysiłki Komisji, by promować wysokiej jakości turystykę w Europie mogą się przyczynić do przewycięzania problemu sezonowości oraz związanych z tym problemów społecznych i gospodarczych. Europa boryka się z konkurencją ze strony nowych kierunków w gospodarkach wschodzących, oferujących kusząco niskie ceny, lecz nie gwarantujących takiego samego poziomu bezpieczeństwa czy bogactwa kulturowego. Promowanie Europy jako kierunku turystycznego powinno opierać się na jakości jako elemencie wyróżniającym oraz na tym, co w Europie najlepsze: wyjątkowym bogactwie kulturowym, bezpieczeństwie, różnorodności usług, poszanowaniu praw obywateli, ułatwieniu dostępu dla osób niepełnosprawnych czy o specjalnych potrzebach, dostępności usług telekomunikacyjnych i sieci wi-fi. Uznanie znaczenia dziedzictwa kulturowego Europy i jego ochrona mają strategiczne znaczenie dla rozwoju zrównoważonej turystyki sprzyjającej włączeniu społecznemu.

4.3 Szczególną uwagę trzeba też poświęcić turystyce seniorów. W świecie starzejących się społeczeństw, opracowując strategie w tym sektorze, należy uwzględnić turystykę związaną ze zdrowiem oraz spuścizną kulturalną i przyrodniczą. W końcu to turysta powyżej 50. roku życia wydaje najszczodrzej i ma najwięcej czasu na podróżowanie, preferując okres poza sezonem.

4.4 Na rynku rejsów wycieczkowych odnotowano niespotykany boom. Niemniej rzeczywisty wpływ cumowanych statków na działalność przybrzeżną jest niewielki, gdyż postoje są krótkie, a informacje o ofercie lokalnej nieumiejętnie reklamowane. Zaproponowane w komunikacie promowanie dialogu między organizatorami rejsów, portami i zainteresowanymi podmiotami w dziedzinie turystyki przybrzeżnej jest ważne i należy się nim zająć w ramach tworzenia partnerstw transnarodowych i międzyregionalnych, sieci, klastrów i strategii inteligentnej specjalizacji, które przewyższą rozdrobienie tego sektora. Skuteczność sieci kontaktów stanowi element, którego turystyka nie może zignorować. Wsparcie można by propagować za pośrednictwem działań zaproponowanej europejskiej agencji turystyki, która służyłaby jako platforma szeroko zakrojonej debaty nad problemami w sektorze oraz podstawa kontaktów i współpracy.

4.5 Kształcenie wykwalifikowanego personelu ma zasadnicze znaczenie dla zrównoważonego wzrostu sprzyjającego włączeniu społecznemu. Sektor turystyki stoi przed specyficznymi trudnościami, jeśli chodzi o kompetencje swoich pracowników, gdyż większość zatrudnionych osób to ludzie młodzi wykonujący sezonowe prace o niepewnym statusie, oferujące niewielkie perspektywy kariery. Komitet z zadowoleniem przyjmuje stworzenie w ramach EURES komórki „niebieskiego wzrostu” oraz rozpoznanie potrzeb szkoleniowych w sektorze turystyki. Apeluje, by państwa członkowskie wezwano do uwzględnienia dostępnych wyników w swojej polityce kształcenia finansowanej z Europejskiego Funduszu Społecznego i innych źródeł prywatnych, a także by zachęcano do współpracy w ramach istniejących już sieci szkół i do przedkładania projektów związanych z sektorem turystyki w ramach programu Erasmus+. Powinno to obejmować szkolenia dla pracodawców tego sektora, które pozwoliłyby im zapoznać się z dobrymi praktykami zarządzania i przyjąć te rozwiązania, a także uaktualnić ich znajomość obowiązujących przepisów i technologii informatycznych oraz uczulić ich na kwestie środowiska i konkretne problemy sektora turystyki.

4.6 Odnosnie do różnych wymogów stawianych przez poszczególne państwa członkowskie zawodowym kapitanom jachtów, zdaniem Komitetu Komisja wykazała niewielkie ambicje w tym zakresie. Choć dysponuje ona faktycznie ograniczonymi uprawnieniami w dziedzinie turystyki, inaczej wygląda sytuacja w kwestiach związanych ze swobodnym przepływem osób i tworzeniem rynku wewnętrznego, do których zalicza się to zagadnienie.

4.7 Należy zachęcać do korzystania z innowacyjnych systemów zarządzania za pośrednictwem portalu *ICT and Tourism Business*. Komitet zwraca uwagę, że portal ten, podobnie jak inne związane z turystyką (takie jak wirtualne centrum monitorowania turystyki, *Tourism Link Platform* czy *eCalypso Platform*) nie zostały przetłumaczone na wszystkie języki, co może stanowić przeszkodę lub zniechęcać do korzystania z nich użytkowników z niektórych krajów.

4.8 Zrównoważoność turystyki przybrzeżnej i morskiej musi opierać się na całkowitym poszanowaniu środowiska naturalnego i postrzeganiu obszarów lądowych i morskich jako wzajemnie powiązanych. Wzmocnienie zrównoważonego charakteru dzięki zaproponowanym działaniom ma duże znaczenie dla rozwijania nowych produktów uwzględniających europejskie bogactwo kulturowe i poszanowanie środowiska. Komitet po raz kolejny przypomina, że działania w innych obszarach, jak środowisko, morze i transport, są powiązane z turystyką. Komisja powinna w swoich inicjatywach zwracać szczególną uwagę na konsekwencje dla sektora turystyki.

4.9 EKES z zadowoleniem przyjmuje włączenie turystyki do szczegółowych celów programu COSME na lata 2014–2020. Stanowi to doskonałą szansę dla rozwoju sektora poprzez propagowanie międzynarodowych projektów współpracy i wdrożenie zrównoważonych modeli rozwoju turystyki promowanych przez Modelowe Ośrodki Turystyczne Europy. Popiera również opracowanie przewodnika elektronicznego, zawierającego główne możliwości finansowania, ze względu na przekrojowy charakter inicjatyw w tej dziedzinie. Jeszcze raz zwraca uwagę, że bariera językowa może utrudnić dostęp do przewodnika elektronicznego i jego zrozumienie.

Bruksela, 9 lipca 2014 r.

Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
Henri MALOSSE